

Βιβλιοπαρουσίαση

Ανδής Πέτσα - Σαββίδου

ΚΥΘΡΕΑ: Η ΤΗΣ ΧΡΥΣΙΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ - ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ*

(Εκδ. ΜΑΜ, Λευκωσία 2014)

του Νίκου Ορφανίδη

Το βιβλίο της Ανδής Πέτσα Σαββίδου είναι ένα κατόρθωμα μνήμης. Ένα οδοιπορικό εκπληκτικό. Μια επίσκεψις ανθρώπων, αλλά και ονομάτων. Προσώπων και μορφών. Είναι η ανάδειξη ενός πληθυσμού που έχει φύγει. Που έχει αποσυρθεί. Κι όμως εισέρχεται στα τοπία μας σφριγηλό, ακμάζον, με μια πνοή και δύναμη εκπληκτική.

Η Ανθή Πέτσα Σαββίδου, με το *Χρυσίδος περιήγησις*, μας επαναφέρει στα τοπία μας, στους δρόμους και τις γειτονιές της Κυθρέας. Τους ανθρώπους της. Με τρυφερότητα. Με νοσταλγία. Με αγάπη. Συναντούμε τα ονόματά τους, ένα - ένα ξεχωριστά, τα πρόσωπά τους, τη λησμονημένη τους μορφή, όπως την αφήσαμε τον Αύγουστο του 1974. Με εκείνες όλες τις ασπρόμαυρες φωτογραφίες, όπως ασπρόμαυρη κατήντησε κι η ζωή μας, στα χρόνια αυτά της κατοχής της πατρίδας μας και της νέας τουρκοκρατίας.

Σκέφτομαι, διαβάζοντας το βιβλίο της Ανδής Πέτσα Σαββίδου, την Κυθρέα που υπήρξε άλλοτε, όπως έγραφαν τα παλιά ταξιδιωτικά και τα Λεξικά «Τόπος ευφρόσυνος, *διά τα περιβόλια της μετάξης οπού έχει, και άλλων δένδρων καρποφόρων.*» Κι ακόμα, *Έχει μίαν βρύσιν μεγάλην*» κλπ. Όμως, τώρα, όλα αυτά εξέλιπαν. Χάθηκαν. Όλα, πλέον, έχουν αλλάξει. Τίποτε δεν θυμίζει το μαγικό και ονειρικό τόπο της Κυθρέας, καθώς πια στην Κυθρέα, για να θυμηθούμε τον Διονύσιο Σολωμό, *«δεν έμεινε μήτε ένα κλωνάρι / φιλέρημο πουλάκι να καθίσει, / το βράδυ, την αυγή, να κυλαιδήσει.* Έτσι γράφει ο Διονύσιος Σολωμός, μιλώντας και πάλι για τα φουσατά των βαρβάρων, που κατέκαυσαν, τότε, όπως και τώρα, την πατρίδα μας. Το τώρα, λοιπόν, της Κυθρέας είναι «στάκτη» και ερημία και καημός.

Ένα ταξιδιωτικό χάρτη της Κυθρέας καταθέτει η Ανθή Πέτσα Σαββίδου, για όσους δεν τη γνώρισαν και θα θελήσουν να την ψάξουν. Για μια γειτονιά που τώρα αποτελεί τη μοναδική στην ουσία πρόσβαση στην κωμόπολη. Νοτίως. Τη Χρυσίδα. Με όλη εκείνη την ιστορία που τη συνοδεύει και την ακολουθεί. Με τη μοναχική και συλλογική συγχρόνως πορεία της. Γιατί όλες οι γειτονιές της Κυθρέας είχαν τη δική τους ιδιαιτερότητα και μοναδικότητα, ως μέρη ενός εκπληκτικού κοινωνικού και οικιστικού συνόλου που ήταν η Κυθρέα. Ως Δήμος πλέον Κυθρέας, από το 1915. Αλλά και και ως καντηλίκι Κυθρέας στην Τουρκοκρατία. Ως διοικητικό κέντρο στη Φραγκοκρατία. Ως Κυθρία και Κύθροι στο

* Εκδήλωση Ομίλου Γυναικών Κυθρέας, Αίδουσα Μελίνα Μερκούρη, 15.10.2014

Βυζάντιο. Ως πόλις και πολιτεία των Χύτρων στην αρχαιότητα. Μια Κυθρέα με τις έξι ενορίες και τις πολλές, τις πάρα πολλές γειτονίες της, έτσι όπως ήταν οικοδομημένη, από την δυτική της είσοδο ως τον Κεφαλόβρυσο.

Σκέφτομαι πως υπάρχει μια Κυθρέα που αφήσαμε όλοι πίσω μας το Καλοκαίρι του 1974, με τους δρόμους και τις γειτονίες της, τα περιβόλια της. Αυτή η Κυθρέα της μνήμης μας, που αναλήφθηκε αθάνατη στους ουρανούς. Και σκέφτομαι πως αυτό το οδοιπορικό γίνεται μόνο πλέον μέσα από αυτά τα μυριστικά τοπία της μνήμης. Γιατί αυτό που απέμεινε είναι πια ένας τόπος βεβηλωμένος και λεηλατημένος και αγνώριστος. Η Κυθρέα που βρήκαμε σαράντα χρόνια μετά, όσοι αποτολμήσαμε να την επισκεφθούμε, είναι μια Κυθρέα αγνώριστη. Ξένη. Όλα πια διολισθαίνουν στο σκοτάδι, η πόλη χαμηλώνει και βουλιάζει, μαζί με τους δρόμους και τα σπίτια της. Χάνεται, μαζί με μας που φεύγουμε.

Η Ανθή Πέτσα Σαββίδου επιχειρεί ένα βραχύ κι όμως λεπτομερές, συστηματικό ανθρωπινό οδοιπορικό στην Κυθρέα. Για τη Χρυσίδα ο λόγος. Ψάχνοντας και ψηλαφώντας, άλλοτε τα παλιά κατάστιχα, και τις μελέτες που οι ειδικοί ιστορικοί κατέδωσαν, συναντήσαμε λησμονημένα ονόματα, τόπους, οικήματα και κτήρια και περιουσίες που πήγαν σε ξένα χέρια. Στέκομαι έτσι ξανά σε ένα έγγραφο με ημερομηνία 23 Ιουλίου 1774, που καταγράφει και διασώζει, μαζί με άλλα πολλά, ο Ιωάννης Π. Θεοχαρίδης. Να τα ονόματα:

«Αγγελής Χατζή Αντώνη, κάτοικος της συνοικίας Πάνω Χρυσίδα, που υπαγόταν στην Κυθρέα (Degirmenlik), καθώς και η γυναίκα του Αννεζού Αντώνη, στην παρουσία του Χατζή-Λευτέρη Μιχαήλ δήλωσαν στο ιεροδικείο, ότι: Πώλησαν στον Χατζή Λευτέρη αντί του ποσού των 170 γροσίων ένα σπίτι με δύο παραπήγματα και αυλή, στη συνοικία Πάνω Χρυσίδα και συνόρευε με τους μύλους, το ρυάκι και με τον δημόσιο δρόμο, καθώς και ένα περιβόλι από συκαμινέες έκτασης 5 evlek, που βρισκόταν στην δια συνοικία και συνόρευε με τα περιβόλια της εκκλησίας, του Topal Αντώνη και του Ανδρέα, καθώς και με το δημόσιο δρόμο.»

Ακολουθούν οι υπογραφές των μαρτύρων: Χατζή Ιωσήφης παπα-Χριστοδούλου, Χατζή Κωνσταντής εκ μέρους του (;), ράπτης Χατζή Γιωργής, Ανδρέας παπα - Ηλία, γραφέας (Χ)ριστοφής.»

Να, λοιπόν, η Χρυσίδα και η Κυθρέα και τα πλούτη της και η ιστορία της. Αυτά μας τα δίνει και στο πρώτο, εισαγωγικό μέρος του βιβλίου της η Ανθή Πέτσα Σαββίδου με την ιστορία της Χρυσίδας, το όνομά της, τα τοπωνύμιά της. Το βάθος του χρόνου. Στη συνέχεια, μεθοδικά και συστηματικά, με μια εκπληκτική και θαυμάσια λεπτομέρεια, αναδεικνύει τη Χρυσίδα, με τις γειτονίες της, με τα σπίτια της, τις εκκλησίες της, το σχολείο της. Τους δρόμους της. Τους ανθρώπους της. Αυτούς που έζησαν παλαιότερα, τον 19ο αιώνα, αλλά και ως τις μέρες της εισβολής. Άνθρωποι που μας ταξιδεύουν ως εκείνη τη σφαγή του 1821. Αλλά και στη σφαγή και το θάνατο του '74. Μαζί της, λοιπόν, με την Ανθή Πέτσα Σαββίδου, οδοιπορούμε κι όλοι εμείς. Με μια στυφή γεύση πίκρας, καθώς μέσα από τις μορφές που πλημμυρίζουν τα τοπία της αφήγησης, είναι κι η

απουσία όλων εκείνων που έφυγαν, εκείνων «που λιγότευαν έτσι παράξενα μες στη ζωή μας», όπως έγραψε ο ποιητής.

Όπως σημειώνει ο καθηγητής Πέτρος Παπαπολυβίου, «Σε αντίθεση με ό,τι συνηθίζεται στη δομή των βιβλίων τοπικής ιστορίας ακολουθεί μια διαφορετική αφήγηση, πολύ πιο δημιουργική και σύνθετη, εμπλουτίζοντας με καλλιέπεια ύφους και γραφής τα γενεαλογικά δένδρα κάθε οικογένειας, φέρνοντας συνεχώς ένα πλούτο πληροφοριών, μαρτυριών και παραδόσεων για την Κυθρέα και τους ανθρώπους της...»

Η ανάδειξη της Χρυσίδας γίνεται με ένα τρόπο συγκλονιστικό, θα έλεγα και πρωτότυπο. Με τη χαρτογράφηση της συνοικίας, με την καταγραφή και αρίθμηση των σπιτιών της, με τη συστηματική και πλήρη αναφορά σε όλους εκείνους που τα κατοίκησαν, παλαιότερους και νεότερους.

Εκείνο που είναι σημαντικό, επίσης, είναι το τεράστιο φωτογραφικό αρχείο που συνέλεξε και διατήρησε και διέσωσε η Ανθή Πέτσα Σαββίδου. Πιστεύω πως κάποια στιγμή, όλο αυτό το αρχαιακό, φωτογραφικό υλικό, μαζί με ό,τι φυλάσσεται σκορπισμένο εδώ κι εκεί, θα πρέπει να μηχανογραφηθεί και να ενταχθεί σε ένα συλλογικό Αρχείο. Ήδη έχουμε αυτό του *Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, σε εκείνο το σπουδαίο *Αρχείο Προφορικής Ιστορίας και Παράδοσης*. Πρωτοβουλίες, όπως αυτή της Ανθή Πέτσα Σαββίδου είναι πολύτιμες και θα πρέπει να συνεχιστούν. Η Ανθή Πέτσα Σαββίδου μας υποδεικνύει τη μεθοδικότητα και την επιμονή που χρειάζεται γι' αυτό.

Διαβάζοντας το συγκλονιστικό αυτό οδοιπορικό της Ανθής Πέτσα Σαββίδου, επιστρέφω σ' αυτά που άλλοτε ως ανάγκη επεσήμανα: πως απομένουν πολλά να μελετηθούν και να ερευνηθούν σε σχέση με την Κυθρέα. Όπως η συστηματική μελέτη της ιστορίας και της δυναμικής της, ως κέντρου της ελληνικής παρουσίας στην Κύπρο. Από άποψη κοινωνιολογική και οικονομική και πολιτική και πολιτισμική. Απομένει, πέραν των άλλων, και μια συστηματική καταγραφή και περιγραφή των τοπωνυμίων της, ένα «Τοπωνυμικόν Κυθρέας», καθώς και μια παράλληλη μελέτη της ανθρωπογεωγραφίας της. Αυτό το τοπωνυμικό, αυτή την ανθρωπογεωγραφία, αυτή την καταγραφή των ανθρώπων που την κατοίκησαν, κάλυψε συστηματικά για μια μόνο γειτονιά της Κυθρέας, τη Χρυσίδα, η Ανθή Πέτσα Σαββίδου. Εύχομαι να συνεχίσει και να καλύψει, με τον ίδιο λεπτομερειακό τρόπο, τον ιδιαίτερα πρωτότυπο, και τις άλλες γειτονιές της Κυθρέας, αξιοποιώντας το τεράστιο υλικό που ήδη συνέλεξε.